

HOZIRGI O‘ZBEK ADABIY TILI MEYORLARI TASNIFI

*Andijon davlat chet tillari instituti
Roman-german va slavyan tillari fakulteti
Xorijiy til adabiyoti Nemis tili ta'lim yo'nalishi
101-guruh talabasi **Rahmidinova Tavhida Azizbek qizi**
Ilmiy maslahatchi: **Kabulova U.S.***

Annotatsiya: Ushbu maqola o'zbek adabiy tili meyorlarini tasniflashga bag'ishlangan bo'lib, fonetik, morfologik, sintaktik, leksik va stilistik meyorlarni o'z ichiga oladi. Har bir meyorning o'ziga xos qoidalari va ahamiyati tahlil qilinadi. Til meyorlari adabiy ifoda va muloqotda aniq va ravon bo'lishini ta'minlaydi. Maqola, shuningdek, korrektura va tahrir jarayonining ahamiyatini ham ko'rsatadi. Natijada, o'zbek tilining rivojlanishi va madaniyati uchun meyorlarga amal qilish zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: o'zbek adabiy tili, meyorlar, fonetik meyorlar, morfologik meyorlari, sintaktik meyorlar, milliy identitet, ta'lim, madaniyat.

КЛАССИФИКАЦИЯ НОРМ СОВРЕМЕННОГО УЗБЕКСКОГО ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА

Аннотация: Данная статья посвящена классификации норм узбекского литературного языка, которая включает в себя фонетические, морфологические, синтаксические, лексические и стилистические нормы. Анализируются конкретные правила и важность каждого критерия. Языковые стандарты обеспечивают ясность и беглость литературного выражения и общения. В статье также подчеркивается важность процесса корректуры и редактирования. В результате подчеркивается необходимость соблюдения норм развития и культуры узбекского языка.

Ключевые слова: узбекский литературный язык, его критерии, фонетические критерии, морфологические критерии, синтаксические критерии, национальная идентичность, образование, культура.

CLASSIFICATION OF THE STANDARDS OF THE CURRENT UZBEK LITERARY LANGUAGE

Abstract: This article is devoted to the classification of the norms of the Uzbek literary language, which includes phonetic, morphological, syntactic, lexical and stylistic norms. The specific rules and importance of each criterion are analyzed. Language norms ensure clarity and fluency in literary expression and communication. The article also highlights the importance of the proofreading and editing process. As

a result, it is emphasized that it is necessary to follow the norms for the development and culture of the Uzbek language

Keywords: *uzbek literary language, its criteria, phonetic criteria, morphological criteria, syntactic criteria, national identity, education, culture.*

O'zbek adabiy tili, o'zining tarixi va rivojlanishi bilan, ko'plab meyorlar va qoidalarni o'z ichiga oladi. Adabiy til meyorlari esa, nafaqat tilning qoidalari, balki jamiyatning madaniyati, an'analari va o'ziga xosligini ham aks ettiradi. Hozirgi o'zbek adabiy til meyorlari tasnifi turli jihatlardan, jumladan, fonetik, leksik, morfologik va sintaktik meyorlar nuqtayi nazaridan amalga oshiriladi¹.

Fonetik meyorlar, o'zbek tilidagi tovushlar va ularning talaffuzi bilan bog'liq. Ular quyidagi qoidalarga bo'linadi:

Tovushlar va ularning talaffuzi: o'zbek tilida 29 tovush mavjud. Ularning har biri alohida fonemalarga ega bo'lib, ularni talaffuz qilishda maxsus meyorlar belgilangan. Masalan, "o" va "q" tovushlarini talaffuz qilishda aniq farqlar mavjud.

Kichik harflar va katta harflar: Adabiy matnlarda, jumladan, qisqacha nomlarda va o'ziga xos terminlarda katta va kichik harflar ishlatish qoidalari belgilangan.

Leksik meyorlar, so'zlarning ma'nolari va ularning ishlatilishi bilan bog'liq. Bu meyorlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

So'z boyligi: o'zbek adabiy tilida ishlatiladigan so'zlar, ularning ma'nolari va sinonimlari belgilangan. Masalan, bir xil ma'noni anglatadigan so'zlarning to'g'ri ishlatilishi, adabiy tilning boyligi va to'g'riligini ta'minlaydi.

Ijtimoiy so'zlar: Tilning ijtimoiy va madaniy kontekstida ishlatiladigan so'zlar, o'ziga xos meyorlarga ega. O'zbek adabiy tilida ushbu so'zlarning to'g'ri ishlatilishi ijtimoiy va madaniy kontekstni to'g'ri aks ettirishga yordam beradi².

Morfologik meyorlar, so'zlarning tuzilishi va ularning o'zgarishi bilan bog'liq. Bu meyorlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

So'z yasash qoidalari: O'zbek tilida so'zlar turli usullar bilan hosil qilinadi, masalan, qo'shimchalar, ulanishlar va boshqalar orqali. So'z yasashda belgilangan meyorlar bu jarayonni tartibga soladi.

Sifat va fe'l shakllari: Sifat va fe'l shakllarining to'g'ri ishlatilishi, tilning grammatik jihatdan to'g'ri bo'lishini ta'minlaydi. Bunga jins, son va hol kabi kategoriyalar kiradi³.

Sintaktik me'yorlar, jumalarning tuzilishi va ularning o'zaro bog'lanishi bilan bog'liq. Bu meyorlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

¹ <https://edu.uz>

² <http://uzliti.uz>

³ <https://www.nrm.uz>

Jumla tuzilishi: o'zbek tilida oddiy va murakkab jumlar tuzish qoidalari belgilangan. Jumlaning to'g'ri tuzilishi va ulardagi so'zlarning o'zaro bog'lanishi sintaktik meyorlarga asoslanadi.

So'z tartibi: o'zbek adabiy tilida so'zlarning tartibi muhim ahamiyatga ega. Odatda, so'zlarning tartibi subyekt, predikat va obyekt ko'rinishida bo'ladi, ammo murakkab jumalarda bu tartib o'zgarishi mumkin.

Stylistic norms, adabiy tilning estetik va ifodali jihatlarini tartibga soladi. Ular quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:⁴

Uslub va kontekst: O'zbek adabiy tilida turli uslublar va kontekstlar mavjud. Har bir uslub o'ziga xos qoidalarga ega bo'lib, ularning to'g'ri qo'llanilishi tilning muhim jihatlaridan biridir.

Maqsad va auditoriya: adabiy matnlar, auditoriyaga qarab, turli uslub va meyorlarga moslashtirilishi kerak. O'zbek tilida professional, ilmiy, badiiy va ommabop uslublar o'rtasidagi farqlarni hisobga olish zarur⁵.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, hozirgi o'zbek adabiy til meyorlari, tilning rivojlanishi, madaniyati va an'analari bilan chambarchas bog'liq. Ular, nafaqat tilni to'g'ri va mazmunli ravishda ishlatish, balki o'zbek xalqining madaniy merosini saqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu me'yorlar, zamonaviy adabiyot va tilshunoslikda muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'zbek adabiy tilining sifatli va to'g'ri ishlatilishiga yordam beradi.

Internet saytlari:

1. <https://edu.uz>
2. <http://uzliti.uz>
3. <https://www.nrm.uz>
4. <https://adabiyot.uz>
5. <https://tadqiqot.uz>

⁴ <https://tadqiqot.uz>

⁵ <https://adabiyot.uz>